

## บทที่ 2

### ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของเวียดนามเป็นเรื่องราวของการต่อสู้และความขัดแย้งมาโดยตลอด ในระยะต้นเวียดนามต้องใช้เวลาหลายทศวรรษเพื่อขับไล่ "เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส" และต่อต้าน "จักรวรรดินิยมอเมริกา" ภายใต้อาณัติสงครามเช่นนี้ทำให้ชาวเวียดนามไม่อาจพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ ยิ่งไปกว่านั้นสงครามยังทิ้งบาดแผลและปัญหาต่าง ๆ ไว้มากมาย ดังนั้นในทันทีที่ความขัดแย้งทางทหารสิ้นสุดลง นักปฏิวัติชาวเวียดนามก็ต้องเริ่มต้นต่อสู้กับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งดูเหมือนว่าการต่อสู้ในสนามเศรษฐกิจจะยากลำบากไม่ยิ่งหย่อนกว่าการต่อสู้ในสนามรบช่วงก่อนหน้านั้น

ความเปลี่ยนแปลงของเวียดนามภายหลังสงครามมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับสถานการณ์ในอดีต ดังนั้นในบทนี้จึงจะทำความเข้าใจถึงลักษณะพื้นฐานรอยต่อทั่วไปของเวียดนามตลอดจนศึกษาภูมิหลังความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และการต่างประเทศของเวียดนามภายหลังสงครามยุติลงเมื่อ ค.ศ. 1975 จนกระทั่งถึงช่วงก่อนการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 6 เมื่อ ค.ศ. 1986 การพิจารณาประเด็นข้างต้นจะช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงภายหลังการประชุมสมัชชาพรรคฯ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

#### 2.1 ลักษณะพื้นฐานของเวียดนาม

การศึกษาลักษณะพื้นฐานของเวียดนามในช่วงประวัติศาสตร์ร่วมสมัยไม่อาจที่จะละเลยการกล่าวถึงผลกระทบจากระบบอาณานิคม และการทำความเข้าใจแนวความคิดสังคมนิยมได้ เพราะปัจจัยทั้งสองนี้ได้หล่อหลอมสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของเวียดนามในปัจจุบัน

ในด้านผลกระทบจากระบบอาณานิคมนั้น มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าฝรั่งเศสไม่เคยวาง "พิมพ์เขียว" ในการบริหารเวียดนาม<sup>1</sup> จุดมุ่งหมายหลักของฝรั่งเศสก็คือการแสวงหาผลประโยชน์ ดังนั้นเวียดนามจึงได้รับความทุกข์ยากอย่างมากจากการปกครองดังกล่าว ทั้งนี้แม้ว่าฝรั่งเศสจะเข้ามาช่วยพัฒนาการศึกษาแผนใหม่ในเวียดนาม แต่ก็เพื่อผลิตคนเข้าทำงานภายในระบบการบริหารแบบใหม่ของระบอบอาณานิคมเป็นหลัก หรือการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการผลิต แต่ฝรั่งเศสก็เน้นกอบโกยวัตถุดิบมากกว่าต้องการให้เวียดนามเป็นชาติอุตสาหกรรมเต็มที่<sup>2</sup> อย่างไรก็ตาม การปกครองของอาณานิคมก็ได้ก่อให้เกิดความเสื่อมสัทธิฐานแนวคิดและขนบธรรมเนียมดั้งเดิมที่มีรากฐานอยู่ที่ลัทธิขงจื้อ โดยชาวเวียดนามเห็นว่าระบอบการปกครองแบบเดิม ตลอดจนความล้าหลังทางสังคม วัฒนธรรม เป็นจุดอ่อนที่ทำให้เวียดนามกลายเป็นอาณานิคมของต่างชาติ สิ่งที่ทำทลายทางวัฒนธรรมนี้นำไปสู่ความรู้สึกต่อต้านระบอบจักรพรรดิ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นจุดกำเนิดของลัทธิชาตินิยมสมัยใหม่ของเวียดนาม<sup>3</sup> อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่แนวความคิดและวิถีทางการต่อสู้แบบเดิมไม่อาจหาทางออกให้ได้ นักชาตินิยมเวียดนามจึงแสวงหาแนวทางจากต่างประเทศ ซึ่งในบรรดาแนวทางต่าง ๆ นั้น แนวทางการต่อสู้ภายใต้ขบวนการสังคมนิยมได้รับการยอมรับอย่างสูงจากนักชาตินิยม ในฐานะที่เป็นแนวความคิดที่ทันสมัย เป็นวิทยาศาสตร์และต่อต้าน

---

<sup>1</sup>Chester Bain, Viet-nam: The Roots of Conflict (Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc., 1981), p. 91.

<sup>2</sup>Christinne White, "The Vietnamese Revolutionary Alliance: Intellectuals, Workers and Peasants," in Peasant Rebellion and Communist Revolution in Asia, ed. John Wilson Lewis (Stanford: Stanford University Press, 1974), p. 78.

<sup>3</sup>ดูรายละเอียดใน Huynh Kim Khanh, "The Vietnamese Communist Movement Revisited," in Southeast Asian Affairs 1976 (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1976), p. 457.

### ลัทธิขงจื๊อมากที่สุด<sup>4</sup>

สำหรับในด้านแนวความคิดสังคมนิยมในเวียดนามนั้น มีข้อน่าสังเกตว่าแม้ว่าชาวเวียดนามจะรับแนวความคิดนี้มาจากตะวันตก แต่ความสำเร็จของขบวนการสังคมนิยมในเวียดนามสืบเนื่องมาจากการปรับแนวความคิดของลัทธิมาร์กซ์-เลนินให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางสังคมเวียดนามและพัฒนาขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะของตน การปรับแนวความคิดที่สำคัญคือ ขบวนการสังคมนิยมเวียดนามจะเน้นในเรื่องคุณธรรมอย่างมาก ลักษณะดังกล่าวคล้ายคลึงกับขบวนการสังคมนิยมจีน ในการฝึกอบรมสมาชิกของขบวนการจะเน้นที่ "ความมั่งคั่ง ความยุติธรรม ความไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน การอ้อมตน และจิตสำนึกแห่งการเสียสละ" ขณะเดียวกันก็ไม่เน้นเรื่องการปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมาชีพอย่างเคร่งครัด หากแต่สมาชิกของขบวนการจะต้องเสียสละเพื่อปลดปล่อยชาติเป็นอันดับแรก และปฏิวัติโลกเพื่อรื้อล้มระบบทุนนิยมเป็นอันดับต่อไป<sup>5</sup>

การปรับแนวความคิดให้สอดคล้องกับสังคมของตนจนทำให้สังคมนิยมเวียดนามมีลักษณะเฉพาะตัวนั้น หากพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วจะรู้สึกว่ามี ความขัดแย้งระหว่างความเป็นสังคมนิยมท้องถิ่น (เน้นชาตินิยม) กับความเป็นสังคมนิยมสากล (เน้นหลักการสากลนิยม) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างแนวทางปฏิบัติแบบ "สัมฤทธิ์ผลนิยม" ซึ่งมุ่งผลในทางปฏิบัติเป็นหลักกับแนวทางปฏิบัติแบบ "เคร่งครัดคัมภีร์" ที่ยึดมั่นจุดหมายการปฏิวัติอย่างแน่นแฟ้น เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้นำคอมมิวนิสต์เวียดนามถือว่าพรรคของตนเป็น "พรรคชนชั้นกรรมาชีพ" ในรูปแบบใหม่ที่ยึดมั่นในหลักการแห่งลัทธิมาร์กซ์-เลนินอย่างมั่นคง เมื่อพิจารณาแง่ลักษณะพิเศษของระบบสังคมนิยมเวียดนามอย่างหนึ่งก็คือ "ความเคร่งครัดคัมภีร์" และยึดมั่นในหลักการดังกล่าว หรืออย่าง

<sup>4</sup>William J. Duiker, The Communist Road to Power in Vietnam (Boulder: Westview Press, 1981), p. 26.

<sup>5</sup>Jame P. Harrison, The Endless War: Fifty Years of Struggle in Vietnam (New York: MacMillan Publishing, 1982), p. 138.

น้อยก็ไม่พยายามที่จะอ้างหรือแสวงหา "ความเป็นต้นคิดทางอุดมการณ์" นั่นเอง<sup>6</sup> ในขณะที่เดียวกัน เงื่อนไขเฉพาะของเวียดนามที่อยู่ภายใต้ระบอบอาณานิคมได้กำหนดสถานะของขบวนการสังคมนิยมในเวียดนามให้เป็น "ขบวนการชาตินิยม" ไปด้วย ด้วยการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมเพื่อประโยชน์ของทุกคนชั้นในเวียดนาม ดังสะท้อนให้เห็นในภารกิจการปฏิวัติพร้อม ๆ กัน 2 ด้านคือ "การปฏิวัติประชาชนชาติประชาธิปไตย" คือการปฏิวัติแห่งชาติเพื่อให้พ้นจากการปกครองของต่างชาติ และให้เวียดนามได้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง กับการปฏิวัติสังคมนิยมเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม และการเมืองในเวียดนามไปสู่ระบอบสังคมนิยม<sup>7</sup> การผสมผสานระหว่าง "ชาตินิยม" กับ "สังคมนิยม" เช่นนี้ สะท้อนถึงความยืดหยุ่นในสังคมนิยมเวียดนาม โดยมุ่งผลทางปฏิบัติในการเอาแนวอุดมการณ์มาใช้กับลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของตนหรือที่เรียกว่า "การนำเอาหลักการมาร์กซ์-เลนินมาใช้อย่างสร้างสรรค์กับสภาพและเงื่อนไขเฉพาะของชาติ"<sup>8</sup>

ปัญหาเฉพาะหน้าในการทำสงครามผลักดันให้เวียดนามต้องให้ความสนใจแก่การต่อสู้เพื่อเอกราชก่อนการเปลี่ยนแปลงสู่ระบอบสังคมนิยม ความจริงเมื่อทศวรรษ 1950 ได้มีความพยายามปฏิวัติสังคมนิยมด้วยการนำนโยบายการปฏิรูปที่ดินแบบจีนมาใช้ แต่ประสบปัญหาหลายด้าน จนานที่สุดต้องระงับโครงการ<sup>9</sup>

---

<sup>6</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, "สังคมนิยมเวียดนาม: ลักษณะพื้นฐานและสู่ทางการเปลี่ยนแปลง," วารสารสังคมศาสตร์ 25 (ธันวาคม 2531): 27.

<sup>7</sup>แนวความคิดนี้ได้พัฒนาต่อมาเป็นแนวความคิดเรื่อง "การปฏิวัติทวิภาค" (Dual Revolution) ซึ่งเป็นแนวทางหลักในการต่อสู้ของขบวนการสังคมนิยมเวียดนาม ดูรายละเอียดใน Le Duan, The Vietnamese Revolution: Fundamental Problems Essential Tasks (Hanoi: Foreign Languages Publishing House, 1970), pp. 21-23.

<sup>8</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, "สังคมนิยมเวียดนาม ...," น. 29.

<sup>9</sup>ดูรายละเอียดใน โจเซฟ บัตตินเจอร์, ประวัติศาสตร์การเมืองเวียดนาม, แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร (กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522), น. 310-312.

การยุติสงครามเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1975 ส่งผลให้ภารกิจการปฏิวัติประชาชาติ ประชาธิปไตยต้องสิ้นสุดลง จะเหลือแต่เพียงการปฏิวัติสังคมนิยมเท่านั้น ในการนี้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้กำหนดแนวทางการปฏิวัติสังคมนิยมอย่างจริงจังไว้ 3 ประการคือ (1) การปฏิวัติ ด้านความสัมพันธ์ทางการผลิต (2) การปฏิวัติด้านเทคโนโลยี และ (3) การปฏิวัติทางวัฒนธรรม และอุดมการณ์ การที่เวียดนามไม่ผ่านขั้นตอนของการพัฒนาตามแนวทางทุนนิยม ทำให้ไม่มีทั้ง อุตสาหกรรมขนาดใหญ่และรากฐานทางเทคโนโลยี แนวทางการพัฒนาจึงต้องมุ่งอุตสาหกรรมหนัก โดยอาศัยผลิตผลส่วนเกินจากภาคเกษตรกรรมเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญภายใต้ระบบความสัมพันธ์ ทางการผลิตแบบสังคมนิยม นั่นคือพัฒนาการทั้งในภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมโดยจะอาศัยข้อ ได้เปรียบของระบบการผลิตขนาดใหญ่ภายหลังการปฏิวัติด้านความสัมพันธ์ทางการผลิต และพัฒนา การดังกล่าวนี้จะก้าวหน้าเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อได้รับประโยชน์จากการปฏิวัติอีกสองด้านคือ ด้านเทคโนโลยีและด้านวัฒนธรรมอุดมการณ์<sup>10</sup>

ในการปฏิวัติไปสู่ระบอบสังคมนิยมนั้น พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามถือว่าพรรคจะต้อง เป็นแนวหน้า จึงมีการจัดตั้งพรรคซึ่งยึดมั่นในแนวทางการควบคุมโดยพรรคตามแบบฉบับของเลนิน อย่างแน่นแฟ้น และมีความเข้มแข็งที่จะจัดตั้งสถาบันที่รวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางเข้าช้อนก้าวก้าว กัน เพื่อเป็นหลักประกันว่านโยบายหลักที่กำหนดขึ้นจะได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างได้ผล

ปัญหาที่ตามมาคือจะจัดสรรอำนาจระหว่าง "พรรค" กับ "รัฐ" อย่างไร เวียดนามก็ เช่นเดียวกับประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ ที่อาศัยการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างพรรคและรัฐหรือกลไก การบริหาร โดยปกติพรรคจะทำหน้าที่กำหนดแนวนโยบายในเรื่องต่าง ๆ สนับสนุนและควบคุม การดำเนินงานของกลาโหมและองค์กรมวลชนหลากหลาย แต่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องก้าวก้าวทำ หน้าที่บริหารเสียเอง อย่างไรก็ดี การเน้นที่การจัดตั้งนำไปสู่การมีสถาบันและองค์กรต่าง ๆ มาก มาย ซึ่งมักจะก้าวก้าวเข้าช้อนกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ในขณะเดียวกัน ความเข้มแข็งไปในทาง

<sup>10</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์: ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1991 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534),

ยึดมั่นในหลักกฎหมายสังคมนิยมนำไปสู่การออกระเบียบต่าง ๆ ที่ครอบคลุมในรายละเอียดเกือบจะทุกส่วนของการบริหารราชการ ในทางปฏิบัติระบบสังคมนิยมเวียดนามที่โดยหลักการแล้วมีรากฐานอยู่ที่หลัก "ประชาธิปไตยรวมศูนย์" ก็กลายมาเป็น "ราชการรวมศูนย์"<sup>11</sup> ความแตกต่างในด้านหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างพรรคและรัฐก็เลื่อนไปทุกที ไม่เพียงแต่บุคลากรระดับสูงของพรรคจะเข้าไปมีตำแหน่งสำคัญ ๆ ในฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น แต่ระบบราชการก็มีลักษณะใกล้เคียง "ระบบออคคอมการณัม" เข้าไปทุกที กล่าวคือเต็มไปด้วยบุคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านออคคอมการณัมแทนที่จะเป็น "นักบริหาร" อย่างแท้จริง บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่มิได้เติบโตและมีบทบาทสำคัญในระหว่างสงครามปฏิวัติ ในขณะที่การบริหารประเทศมีความต้องการบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากกว่านั้น

สภาวะผู้นำของเวียดนามค่อนข้างมีเสถียรภาพและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ สภาวะผู้นำนี้บังเกิดจากสภาพการณ์ที่พวกเขาต้องร่วมกันต่อสู้และมีความผูกพันกันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาราว 40 ปี ขณะเดียวกันก็เป็นมรดกของลักษณะการนำของโฮจิมินห์ที่ต้องการให้บทบาทของพรรคมีความสำคัญมากกว่าบทบาทของตัวบุคคล เนื่องจากบุคคลหนึ่งอาจมีคุณสมบัติดีเลิศ แต่บุคคลนั้นไม่สามารถจะรู้ในทุกอย่างหรือทราบความจริงในทุกแง่มุม จึงจำเป็นต้องมีการทำงานในลักษณะร่วมกันทางปัญญา (collective intelligence) พวกเขาเชื่อว่าการตัดสินใจร่วมกันโดยอยู่บนพื้นฐานการใช้สติปัญญาร่วมกันเท่านั้นที่จะทำให้สามารถหลักการตัดสินใจโดยใช้อารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว อันจะนำไปสู่ความผิดพลาดและในบางทีก็เกิดผลเสียหายอย่างร้ายแรง<sup>12</sup> จากความเชื่อดังกล่าวเป็นพื้นฐานของการทำงานในระบบผู้นำร่วม (collective leadership) ในเวลาต่อมา

โฮจิมินห์เป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อการวางรากฐานระบบผู้นำร่วมดังกล่าว ดังจะเห็นว่านับแต่การประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 3 (ค.ศ. 1960) ก็มีการวางตำแหน่งและแบ่งสรร

<sup>11</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, "สังคมนิยมเวียดนาม . . .," น. 33-35.

<sup>12</sup>David W.P. Elliott, "North Vietnam Since Ho," Problem of Communism 24(July-August 1975): 42.

อำนาจให้มีความสมดุลกันในบรรดาผู้นำระดับสูง เพื่อวางรากฐานให้แก่ระบบผู้นำร่วมต่อไปใน วันข้างหน้า อาทิ Vo Nguyen Giap มีฐานอำนาจอยู่ในกองทัพ Truong Chinh คุมองคักร มวลชนและสมัชชาแห่งชาติ Pham Van Dong คุมกลไกการบริหารของรัฐ Quac Hoan คุม ตำรวจลับ และ Le Duan คุมพรรค สำหรับโฮจิมินห์ได้วางมือจากกิจการการเมืองโดยทำหน้าที่ เป็นผู้นำสูงสุดคนเชิงสัญลักษณ์ ประกอบกับปัญหาสุขภาพของโฮจิมินห์นับแต่ช่วงกลางทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ทำให้คณะกรรมการเมือง (Politburo) กำหนดแนวทางการปฏิวัติใน ค.ศ. 1968 ว่า โฮจิมินห์จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจแต่เฉพาะในเรื่องสำคัญที่สุดของรัฐเท่านั้น ส่วนเรื่อง อื่น ๆ จะถูกเอียงอภิปรายกันโดยคณะกรรมการเมือง จากนั้นจึงจะรายงานเสนอต่อโฮจิมินห์ ดังนั้น เมื่อโฮจิมินห์สิ้นชีวิตลงในเดือนกันยายน 1969 ปัญหาการสืบทอดอำนาจจึงไม่เกิดขึ้น เพราะใน ทางปฏิบัติแล้วเกือบจะกล่าวได้ว่าไม่มีความเปลี่ยนแปลงสำคัญใด ๆ และเพื่อเป็นการยืนยันและ ำให้หลักประกันว่าระบบผู้นำร่วมจะยังคงอยู่ต่อไป ก็ไม่มีผู้ใดเข้าดำรงตำแหน่งประธานพรรคอีก

การใช้ระบบผู้นำร่วมมีความสำคัญในเวลาต่อมาคือ ผู้นำเวียดนามสามารถตกลงประนี ประนอมกันในเรื่องการเลือกผู้นำหรือการสืบทอดอำนาจได้โดยง่าย ขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกัน ำไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางนโยบายอย่างสุดซั้ว ส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องและความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันในสถานะผู้นำ สิ่งนี้เป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของสังคมนิยมเวียดนาม ดัง จะเห็นได้ว่าการจำกัดควาคลั่งไคล้กันอย่างขนานใหญ่ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์พรรคคอมมิว นิสต์เวียดนาม และแม้ว่าจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้างก็ไม่เคยกลายมา เป็นการต่อสู้ขัดแย้งระ หว่างฝ่ายต่าง ๆ ภายในพรรคอย่างชนิดเอาแพ้เอาชนะและสร้างความมัวหมองเสื่อมเสียแก่ บุคคลใดโดยเฉพาะ แม้กระทั่งในช่วงหลังสงครามเวียดนาม เมื่อมีความจำเป็นต้อง "ถ่ายเลือด ำใหม่" อดยนำคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถด้านเศรษฐกิจและการบริหารเข้ามาในพรรค แต่ ก็มีความพยายามอย่างจริงจังที่จะไม่ให้เกิดการตัดขาดจากอดีตและรักษาความต่อเนื่องเอาไว้ การ เปลี่ยนผู้นำแต่ละรุ่นจึงไม่เป็นที่ปบบอย่างเฉียบพลันหรือมีการเปลี่ยน "ทั้งรุ่น" แต่จะมีการผสมผสาน ระหว่างรุ่นเพื่อความต่อเนื่อง<sup>13</sup> อย่างไรก็ตามการที่ผู้นำพรรคไม่สามารถตัดสินใจได้อย่าง

<sup>13</sup>ธีระ นุชเปียม, "สังคมนิยมเวียดนาม ...," น. 37-38.

เด็ดขาดและรวดเร็วก็อาจส่งผลกระทบต่อในเชิงลบเช่นกัน เนื่องจากผู้นำรุ่นเก่ามักจะเหนียวรั้งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไว้เพื่อมิให้คืบหน้าอย่างเต็มที่

ในกรณีที่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยืนยันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับภายในพรรคตามระบบผู้นำร่วม แต่นักวิชาการก็เชื่อว่าภายใต้ความเป็นเอกภาพดังกล่าวยังมีความแตกต่างทางความคิดในลักษณะกลุ่มหรือสายต่าง ๆ อาทิ จากการศึกษางานเขียนของผู้นำคนสำคัญคือ Le Duan และ Truong Chinh จะพบว่างานเขียนของบุคคลทั้งสองบ่งชี้ว่า Le Duan เป็นผู้นำกลุ่มนิยมระเวียต และ Truong Chinh เป็นผู้นำกลุ่มนิยมจีน<sup>14</sup> อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเป็นการยากที่จะระบุว่ามีการแบ่งแยกเป็นฝ่ายที่ถาวรตายตัว หรือเป็นความแตกต่างทางความคิดเฉพาะประเด็น เนื่องจากขาดข้อมูลที่ชัดเจนเพียงพอ นอกจากนี้ในระยะหลังมีประเด็นที่แตกต่างกันมากขึ้น เช่น "เครื่องอุดมการณ์-สัมฤทธิ์ผลนิยม" หรือ "ชาวใต้-ชาวเหนือ" เป็นต้น และดูเหมือนว่าผู้นำเวียดนามจะแบ่งเป็นฝ่าย ๆ ตามแต่ละประเด็นมากกว่าการแยกเป็นกลุ่มอย่างถาวร

ปัญหาที่น่าสนใจตามมาก็คือ ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายภายในสภาวะผู้นำระบบสังคมนิยมเวียดนามจะรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความต่อเนื่องของสภาวะผู้นำที่อำนวยประโยชน์ตลอดเวลาที่ผ่านมารโดยเฉพาะในระหว่างสงครามปฏิวัติได้อย่างไร ประเด็นนี้มีข้อควรพิจารณาหลายประการด้วยกัน

ประการแรก สัมมนาพรรคครั้งที่ 3 (1960) ได้กำหนดหรือยอมรับว่าระบบผู้นำร่วมเป็นวิธีการตัดสินใจดำเนินงานของพรรคโดยไม่ให้สายหรือกลุ่มใดมีอำนาจเด่นล้ำเหนือฝ่ายอื่นทั้งหมด ทั้งนี้โรจิมินห์ได้แบ่งงานสำคัญแก่ผู้นำคนอื่น ๆ โดยโรจิมินห์เองทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ประสาน อย่างไรก็ตามปัญหาที่น่าคิดก็คือ รูปแบบทางสถาบันดังกล่าวจะรักษาได้นานเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพรรคต้องเผชิญกับการท้าทายทั้งจากภายในและภายนอกที่อาจสร้างความแตกแยกภายในพรรคมากขึ้น เช่น จะประเมินประนอมแนวทางการปฏิรูปในลักษณะสัมฤทธิ์ผลนิยมเข้ากับการเครื่องใน

---

<sup>14</sup>Thai Quang Trung, Collective Leadership and Factionalism: An Essay on Ho Chi Minh's Legacy (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985), p. 9.



## อุดมการณ์อย่างไร

ประการที่สอง มีผู้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสังคมนิยมเวียดนามมีลักษณะเฉพาะตัวโดยยึดมั่นต่อสัมฤทธิ์ผลนิยม (แสวงหาแนวทางปฏิบัติที่จะบรรลุผลได้จริง ๆ) ตลอดจนตระหนักดีว่าการพึ่งพิงพันธมิตรโซเวียตหรือจีนมิได้เป็นสิ่งถาวร ดังนั้นการแบ่งเป็นสายจีน-โซเวียต หรือการแบ่งในประเด็นอื่น ๆ ก็ย่อมมีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

ประการสุดท้าย นักวิชาการส่วนหนึ่งยังเชื่อว่าแม้ในบางครั้งอาจจะมีสายหรือกลุ่มพันธมิตรในรูปแบบต่าง ๆ เกิดขึ้นมาในพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม แต่สายหรือกลุ่มดังกล่าวมิได้มีรากฐานที่จุดยืนทางอุดมการณ์หรือการพิทักษ์ทางภายนอก (เครื่องอุดมการณ์-สัมฤทธิ์ผลนิยม หรือนิยมจีน-นิยมโซเวียต) แต่เป็นจุดยืนที่มีต่อปัญหาเฉพาะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่ว่า จะหาทางเลือกอย่างไรจึงจะเหมาะสมสอดคล้องกับสภาวะการณ์และสนองตอบเป้าหมายที่พื้นฐานทางอุดมการณ์กับจุดมุ่งหมายเฉพาะหน้ามากที่สุด ทำให้เช่นนี้ย่อมจะง่ายต่อการประนีประนอมในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างมุ่งมั่นต่อการแสวงหาแนวทางที่จะไปสู่จุดหมายร่วมกัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าจะเป็นหลักประกันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มผู้นำได้แท้จริงคือ "ความสำเร็จ" ในการดำเนินแนวทางที่เลือกสรรขึ้นมา แต่ถ้าแนวทางดังกล่าวล้มเหลวจะยังมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือไม่ เช่น หากการปฏิรูปไม่ประสบความสำเร็จจะเกิดอะไรขึ้นในเวียดนาม จะมีการหันเหไปสู่แนวทางอุดมการณ์มากขึ้นหรือไม่<sup>15</sup>

จากที่กล่าวข้างต้น เป็นลักษณะพื้นฐานของเวียดนาม ซึ่งยังส่งผลกระทบต่อปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสภาพความเป็นจริง สภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เวียดนามจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาวะดังกล่าว ดังนั้นจึงมีประเด็นที่น่าสนาใจว่า ภายใต้อิทธิพลของเวียดนามข้างต้นจะส่งผลให้เวียดนามปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในทิศทางใด โดยเฉพาะเมื่อสงครามเวียดนามได้ยุติลง และปัญหาเศรษฐกิจกลายเป็นศัตรูตัวใหม่ที่ผู้นำเวียดนามจะต้องต่อสู้และเอาชนะต่อไป

<sup>15</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, "สังคมนิยมเวียดนาม . . .," น. 41-42.

## 2.2 ภูมิหลังด้านการเมือง เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

### 2.2.1 การเมือง

เมื่อสงครามเวียดนามสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1975 สถานการณ์ทางการเมืองของเวียดนามใต้เปลี่ยนแปลงไปมาก เมื่อศูนย์อำนาจทางการเมืองของเวียดนามใต้ได้สลายลง ขณะที่เวียดนามเหนือขยายอำนาจทางการเมืองทหารเข้าไปควบคุมแทนที่ ปัญหาสำคัญในขั้นต้นก็คือ จะรวมประเทศในทางการเมืองอย่างไรและจะจัดระบบการเมืองให้เวียดนามอยู่ภายใต้ระบบการปกครองเดียวกันทั้งประเทศในลักษณะใด

ในด้านการรวมประเทศนั้น เมื่อกองทัพปลดปล่อยประชาชนของเวียดนามเหนือเข้ายึดกรุงไซ่ง่อนได้เมื่อเดือนเมษายน 1975 ก็จัดตั้งรัฐบาลปฏิวัติเฉพาะกาลเวียดนามใต้ขึ้นทันที เพื่อมิให้เกิดปัญหาช่องว่างทางอำนาจ หลังจากนั้นผู้นำเวียดนามเหนือได้ประกาศเป้าหมายอย่างชัดเจนว่าจะรวมเวียดนามให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามความใฝ่ฝันของโฮจิมินห์ ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 1975 รัฐบาลของเวียดนามเหนือและรัฐบาลปฏิวัติเฉพาะกาลของเวียดนามใต้ก็ร่วมประชุมเจรจามติปัญหาเกี่ยวกับการรวมประเทศ ซึ่งตกลงที่จะให้มีการเลือกตั้งทั่วไปร่วมกันทั้งประเทศ โดยมีผู้ที่ได้รับเลือกจำนวน 492 คน จากรายชื่อที่ได้รับการคัดเลือกแล้วจำนวน 605 คน โดยตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกครั้งนี้มาจากประชาชนหลายอาชีพ หลายเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ นับแต่กรรมกร ชาวนา บัญชาชน ชาวเขาและกลุ่มชาวคริสต์ จึงดูเหมือนว่ารัฐบาลพยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่สมัชชาแห่งชาติ (National Assembly) ในฐานะตัวแทนของทุกกลุ่มทุกชนชั้นในประเทศ แต่ในทางปฏิบัติตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกมานั้นคือผู้ที่พรรคเล็งเห็นแล้วว่าเป็นผู้ที่ชื่อตรงต่อพรรคอย่างแท้จริง

การเลือกตั้งจัดขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 1976 ความสำคัญของการเลือกตั้งครั้งนี้มิได้อยู่ที่ผลออกมา แต่อยู่ที่การแสดงถึงการสิ้นสุดของยุคสมัยหนึ่งและการเริ่มต้นของอีกยุคสมัยหนึ่ง นั่น

คือ ยุคของเวียดนามภายใต้ระบบสังคมนิยมทั่วประเทศ<sup>16</sup> ภายหลังจากเลือกตั้งได้มีการประชุม  
 สมัชชาแห่งชาติกำหนดแนวทางการปกครองประเทศาใหม่ที่ต้องผนวกดินแดนทางใต้ให้เป็นอันหนึ่ง  
 อันเดียวกันภายใต้ชื่อใหม่ว่า "สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม"<sup>17</sup> ในส่วนของพรรคคอมมิวนิสต์  
 ได้จัดการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 เมื่อเดือนธันวาคม 1976 (เป็นการประชุมครั้งแรกนับแต่  
 ค.ศ. 1960) ระหว่างการประชุมได้มีการหยิบยกปัญหาสำคัญของประเทศขึ้นพิจารณา เช่น การ  
 ฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังสงคราม แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 2 (1976-1980) การเปลี่ยนแปลง  
 การเมืองภาคใต้เป็นสังคมนิยม ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคกับรัฐ และการแต่งตั้งคณะกรรมการ  
 เมืองชุดใหม่<sup>18</sup> ซึ่งนับได้ว่าการประชุมสมัชชาพรรคครั้งนี้เป็นการวางรากฐานทางการเมืองและ  
 เศรษฐกิจของเวียดนามในยุคหลังสงคราม

ภายในพรรคก็ยังมีรดกของยุคสงครามคือการแข่งขันระหว่างกลุ่มผู้นำที่นิยมโซเวียต  
 กับกลุ่มนิยมจีน อย่างไรก็ตามสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่เวียดนามมีความใกล้ชิด  
 กับโซเวียตมากขึ้น ส่งผลให้ผู้นำกลุ่มนิยมโซเวียตมีสถานะที่ได้เปรียบตั้งจะเห็นได้ว่าการตั้ง  
 สมาชิกคณะกรรมการเมืองในการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 นั้น สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนิยม  
 โซเวียต<sup>19</sup>

นอกจากนี้ภายในพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามยังมีการแบ่งแยกเป็นภูมิภาคนิยมอีกด้วย  
 ดังเช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการและผู้บริหารพรรคใหม่ใน ค.ศ. 1976 ปรากฏว่าตำแหน่งสำคัญ

<sup>16</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, อินโดจีนภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ ..., น. 51.

<sup>17</sup>Tai Sung An, "The All-Vietnam National Assembly: Significant Development," Asian Survey 17(May 1977): 432-435.

<sup>18</sup>Keesing's Record of World Events (8 April 1977), pp. 28277-28278.

<sup>19</sup>King C. Chen, China's War with Vietnam, 1979 (Standford: Hoover Institution Press, 1987), p. 25. ผู้นำเวียดนามกลุ่มนิยมโซเวียตได้แก่ Le Duan, Le Duc Tho และ Nguyen Duy Trinh เป็นต้น

เช่น เลขาธิการพรรค นายกรัฐมนตรี ประธานาธิบดี ล้วนแต่มาจากคนทางเหนือทั้งสิ้น นอกจากนี้  
ในจำนวนคณะรัฐมนตรีกว่า 40 คน มีรัฐมนตรีจากทางใต้เพียง 5 คนเท่านั้น<sup>20</sup>

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการรวมประเทศ ปัญหาสำคัญคือการฟื้นฟูประเทศจาก  
ความหายนะของสงคราม โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างมาก ผู้นำรุ่นเก่าอาจมีความ  
เชี่ยวชาญด้านการรบหรืออุตสาหกรรม แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของเวียดนามที่มีลักษณะ  
เฉพาะนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องถ่ายเลือดใหม่ โดยพยายามผลักดัน  
ให้มีความสามารถและยังไม่ชราภาพเข้ามาบริหารราชการมากขึ้น

ดังที่กล่าวแล้วว่าระบบผู้นำเวียดนามมีลักษณะเด่นคือการร่วมกันปรึกษาหารือและ  
ตัดสินใจภายในกลุ่มผู้นำหรือระบบผู้นำร่วม (collective leadership) ซึ่งส่งผลให้การถ่าย  
เลือดในกลุ่มผู้นำเวียดนามมีลักษณะอย่างค่อยเป็นค่อยไป การเปลี่ยนแปลงผู้นำครั้งสำคัญก็คือการ  
ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในเดือนกุมภาพันธ์ 1980 โดยผู้นำรุ่นเก่าที่อายุราว 70 ปี ต้องพ้นจาก  
ตำแหน่งหลายคน อาทิ Vo Nguyen Giap (รัฐมนตรีว่าการกลาโหม) และ Nguyen Duy Trinh  
(รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ) และแต่งตั้งผู้นำรุ่นใหม่ที่มีอายุราว 60 ปี สืบแทน เช่น Van  
Tien Dung และ Nguyen Co Thach ตามลำดับ เป็นต้น<sup>21</sup> ต่อมาในเดือนเมษายน 1982  
มีการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 5 มีการปรับเปลี่ยนผู้นำพรรคครั้งใหญ่อีก  
ครั้ง โดยผู้นำรุ่นเก่าถูกปลดจากตำแหน่งในคณะกรรมการเมืองมากขึ้น และแต่งตั้งผู้นำรุ่นใหม่ที่มี  
ลักษณะเป็น technocrats สืบแทน อาทิ Vo Van Kiet, Do Muoi ทั้งนี้จากตารางที่ 2.1  
จะสังเกตเห็นได้ว่าลักษณะการเปลี่ยนแปลงผู้นำเวียดนามจะค่อยเป็นค่อยไป และในช่วงก่อนหน้าการ  
ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 6 (1986) มีผู้นำรุ่นเก่าที่ดำรงตำแหน่งก่อน  
การรวมประเทศ (ค.ศ. 1976) ในคณะกรรมการเมืองเพียง 6 คน เท่านั้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาที่ประเทศเพชฌัญญ์กับปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ส่งผลให้ประเด็น  
ความขัดแย้งระหว่างผู้นำเวียดนามได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยถกเถียงเกี่ยวกับแนวทางการ

<sup>20</sup>Tai Sung An, op.cit., footnote 17, p. 438.

<sup>21</sup>สยามจดหมายเหตุ 5(14-20 มีนาคม 2523): 335.

## ตารางที่ 2.1

คณะกรรมการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ค.ศ. 1976-1986

VCP POLITBURO	Year of birth	CongressIV 1976	CongressV 1982	Congress VI 1986
LE DUAN	1908	—————	—————	—————
TRUONG CHINH	1907	—————	—————	—————
PHAM VAN DONG	1906	—————	—————	—————
PHAM HUNG	1912	—————	—————	—————
LE DUC THO	1910	—————	—————	—————
VO NGUYEN GIAP	1912	—————	—————	—————
NGUYEN DUY TRINH	1911	—————	—————	—————
LE THANH NGHI	1912	—————	—————	—————
TRAN QUOC HOAN	-	—————	—————	—————
VAN TIEN DUNG	1917	—————	—————	—————
LE VAN LUONG	-	—————	—————	—————
NGUYEN VAN LINH	1915	—————	—————	—————
VO CHI CONG	1912	—————	—————	—————
CHU HUY MAN	1920	—————	—————	—————
TO HUU	1912	-----	—————	—————
VO VAN KIET	1922	-----	—————	—————
DO MUOI	1917	-----	—————	—————
LE DUC ANH	1918	-----	—————	—————
NGUYEN DUC TAM	1920	-----	—————	—————
NGUYEN CO THACH	1928	-----	-----	-----
DONG SY NGUYEN	-	-----	-----	-----

NOTE : ————— FULL MEMBERSHIP

----- ALTERNATE MEMBERSHIP

ต่อสู้สายโซ่เวียดนาม-สายจีน มาสู่การถกเถียงเกี่ยวกับแนวทางการปฏิรูปเศรษฐกิจของเวียดนาม ระหว่างกลุ่มเครื่องอุตสาหกรรมและกลุ่มปฏิรูปจิตใจขึ้น ทั้งนี้แม้ว่าในทางปฏิบัติคงไม่อาจจะปรับได้แจ้งชัดว่า ผู้นำคนใดบ้างสังกัดด้านแต่ละฝ่าย เนื่องจากไม่มีการแบ่งกลุ่มที่ตายตัว แต่ถึงอย่างไรจากการวิเคราะห์บทบาทและท่าทีของผู้นำเวียดนามแล้ว อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า Nguyen Van Linh, Vo Van Kiet มีแนวความคิดโน้มเอียงในเชิงปฏิรูปเศรษฐกิจ ขณะที่ผู้นำส่วนใหญ่ของเวียดนาม เช่น Le Duan, Truong Chinh, Le Duc Tho ยังต้องการให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาความมั่นคงทางการเมืองและความยึดมั่นในอุดมการณ์ ในระยะก่อนหน้าการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 6 (1986) ผู้นำกลุ่มเครื่องอุตสาหกรรมยังมีบทบาทสูงมาก ดังจะเห็นได้ว่า ใน ค.ศ. 1982 มีการปลดผู้นำกลุ่มปฏิรูปคนสำคัญคือ Nguyen Van Linh ออกจากตำแหน่งในคณะกรรมการเมือง<sup>22</sup> อย่างไรก็ตามความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจส่งผลให้ผู้นำกลุ่มปฏิรูปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายมากขึ้น รวมทั้งในที่สุด Nguyen Van Linh ก็ได้กลับมาใช้อำนาจในคณะกรรมการเมืองอีกครั้งเมื่อมีการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 6 (1986)

จากที่กล่าวข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ลักษณะโครงสร้างทางการเมืองของเวียดนามในช่วงก่อนการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 6 (1986) นั้น เริ่มปรากฏความขัดแย้งระหว่างผู้นำกลุ่มเครื่องอุตสาหกรรมและกลุ่มปฏิรูปจิตใจ ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติผู้นำกลุ่มเครื่องอุตสาหกรรมจะยังคงคุมอำนาจทางการเมืองที่สำคัญไว้ แต่ปัญหาทางเศรษฐกิจของเวียดนามเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้นำกลุ่มปฏิรูปมีอำนาจมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังจากการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 6 (1986)

### 2.2.2 เศรษฐกิจ

เมื่อสงครามเวียดนามยุติลงใน ค.ศ. 1975 ดูเหมือนว่าในระยะแรกผู้นำเวียดนามมี

<sup>22</sup>ดูรายละเอียดใน Lewis M. Stern. "The Missing Linh: the Meaning of His Leadership," Vietnam Commentary 2 (May-June 1988): 5-6.

ความคาดหวังไว้สูงว่าจะก้าวไปสู่สังคมนิยมอย่างรวดเร็ว โดยกำหนดขั้นตอนการพัฒนาไว้ 3 ช่วงดังนี้<sup>23</sup>

ก. ช่วงฟื้นฟูประเทศ ระหว่าง ค.ศ. 1976-1980

ข. ช่วงการพัฒนาอุตสาหกรรมสังคมนิยม แบ่งเป็น 2 ช่วงย่อยคือ ค.ศ. 1981-1991 และ ค.ศ. 1991-2005

ค. ช่วงการก้าวไปสู่เป้าหมายอย่างสมบูรณ์ ระหว่าง ค.ศ. 2006-2010

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจเวียดนามให้เป็นไปตามเป้าหมายดังกล่าว ที่ประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 4 (1976) จึงพิจารณาข้อเสนองานพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีขึ้นมาใหม่<sup>24</sup> แผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 2 (1976-1980) นี้ได้วางเป้าหมายการพัฒนาทั้งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การค้า และการเปลี่ยนเศรษฐกิจภาคใต้ให้เป็นแบบสังคมนิยม แต่จะมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักตามแบบอย่างโซเวียต โดยถือเสมือนว่าเป็น "หัวใจของนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ"<sup>25</sup>

นอกจากแผนพัฒนาดังกล่าวแล้ว รัฐบาลเวียดนามยังนำเอามาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อเร่งรัดการฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในเขตภาคใต้ให้เป็นแบบสังคมนิยมโดยเร็ว อาทิ ใน ค.ศ. 1975 ได้ริเริ่มโครงการ "เขตเศรษฐกิจใหม่" (New Economic Zones) ซึ่งมีเป้าหมายฟื้นฟูพื้นที่การเกษตรที่ถูกทำลายเพราะสงครามและสร้างแหล่งทำงานใหม่ ใน ค.ศ. 1976 รัฐบาลกดดันให้ชนชั้นกลางนำทุนมาร่วมลงทุนกับรัฐ ต่อมาต้น ค.ศ. 1977 เริ่มใช้ระบบรวบรวม (collectivization of agriculture) และตั้งเป้าหมายว่าจะเปลี่ยนระบบการเกษตร

<sup>23</sup>Vo Nhan Tri, "Vietnam: The Third Five Year Plan 1981-1985," Indochina Report 4(October-December 1985): 2.

<sup>24</sup>เวียดนามเคยประกาศใช้แผนห้าปีฉบับแรกในช่วง ค.ศ. 1955-60 โดยพยายามกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการยึดกิจการของชาวฝรั่งเศสและเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรม แต่เนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม จึงถูกระงับไประยะหนึ่ง

<sup>25</sup>Nguyen Tien Hung, Economic Development of Socialist Vietnam, 1955-80, (New York: Praeger Publisher, 1977), p. 182.

ภาคใต้ให้เป็นระบบนารวมโดยสมบูรณ์ราว ค.ศ. 1980

น่าสังเกตว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้นำเวียดนามต้องการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วมีหลายประการ ประการแรกคือ ความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องฟื้นฟูประเทศให้พ้นจากความเสียหายของสงคราม ทั้งนี้จากการสำรวจปรากฏว่านอกจากพื้นที่การเกษตรและเขตอุตสาหกรรมจะถูกทำลายยับเยินแล้ว โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ทางรถไฟ 6 สาย สะพานทุกสะพานและท่าเรือทุกแห่งได้รับผลกระทบกระเทือนด้วย<sup>26</sup> ความเสียหายเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูประเทศให้กลับสู่ปกติในระยะยาว

ประการที่สอง ความสำเร็จในการทำสงครามปฏิวัติทำให้ผู้นำเวียดนามมีความมั่นใจในตนเองอย่างมาก โดยคิดว่าภารกิจอันยากลำบากของสงครามปฏิวัติยังผ่านไปได้แล้ว ต่อแต่นี้ไปคงจะไม่มีอะไรมาขวางหน้าได้อีก ท่าทีเช่นนี้ก่อให้เกิดการตั้งความหวังไว้สูงเกินไบบนอย่างไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยคิดกันว่าจะสามารถเดินหน้าพัฒนาระบบสังคมนิยมอย่างรวดเร็วและในแง่ของการพัฒนาคุณภาพชีวิต เลขาธิการพรรค Le Duan ถึงกับให้คำมั่นใน ค.ศ. 1976 ว่า แต่ละครอบครัวจะมีวิทยุ ตู้เย็น และโทรทัศน์ ภายใน 10 ปี ที่สำคัญคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 2 จะตั้งเป้าหมายไว้สูงเกินไบบนจนยากที่จะบรรลุถึงได้<sup>27</sup>

ประการสุดท้าย ผู้นำเวียดนามมีความมุ่งมั่นแน่วแน่อยู่แล้วตั้งแต่ระหว่างทำสงครามปฏิวัติว่าจะเปลี่ยนแปลงเวียดนามใต้ให้เป็นสังคมนิยม ดังนั้นเมื่อได้รับชัยชนะ พวกเขาซึ่งมีอายุมากแล้วจึงต้องการเห็นความสำเร็จในช่วงอายุขัยของตน

ผลการดำเนินงานในช่วง ค.ศ. 1977-1979 ยังห่างไกลจากเป้าหมายที่คาดหวังไว้ เนื่องจากการผลิตตกต่ำลง ขาดแคลนอาหาร ตลาดมืดขยายตัว ประชาชนไม่ไว้วางใจเสถียรภาพการเงินจึงหันไปสะสมทองแท่งเงินคอง ชาวนาผลิตข้าวน้อยลง และไม่ขายผลผลิตส่วนเกินให้แก่รัฐหากแต่ไปขายให้พ่อค้ารายย่อยแทน นอกจากนี้ชาวเวียดนามในเขตภาคใต้จำนวนมากลักลอบ

<sup>26</sup>ดูรายละเอียดความเสียหายใน Ton That Thien, "Vietnam's New Economic Policy," *Pacific Affairs* 56(Winter, 1983-84): 694.

<sup>27</sup>ธีระ นุชเปียม, อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ ..., น. 64.



หลบหนีออกนอกประเทศทางเรือ ประมาณว่า ค.ศ. 1978 มี 1.5 แสนคน และ ค.ศ. 1979 เพิ่มขึ้นเป็น 2.7 แสนคน ซึ่งในจำนวนนี้จะประกอบด้วยชาวเวียดนามเชื้อสายจีนที่เคยเป็นพลังสำคัญทางเศรษฐกิจในภาคใต้ ขณะเดียวกันก็มีชาวเวียดนามหลายแสนคนอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อหนีภัยการสู้รบตามชายแดนเวียดนาม-กัมพูชา ซึ่งเป็นการสร้างภาระทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น<sup>28</sup>

ความพยายามเปลี่ยนผ่านสู่สังคมนิยมอย่างรวดเร็วของเวียดนามดำเนินมาได้ราว 3 ปี พรรคและรัฐก็ต้องชะลอการดำเนินการในเรื่องนี้ลง โดยในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคครั้งที่ 6 (สมัยชาติที่ 4) เมื่อเดือนสิงหาคม 1979 ได้นำเอานโยบายปฏิรูปมาใช้ จุดมุ่งหมายหลักของนโยบายนี้ก็คือขจัดปัญหาทางโครงสร้างบางประการของเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดพลาดในการจัดการทางเศรษฐกิจ การกระจายผลผลิตและประสิทธิภาพในการผลิตที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ในการนี้ได้มุ่งจูงใจการผลิตส่วนบุคคลให้เกิดความคิดริเริ่มในหน่วยงานการผลิตขั้นพื้นฐาน วิสาหกิจสามารถแสวงหาวัตถุดิบได้เองโดยไม่ต้องรอให้รัฐจัดหามาให้ นอกจากนี้ยังอาจขายผลผลิตในตลาดเสรีและปิดจุดตรวจผ่านเขตตามทางหลวงสายต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้พ่อค้ารายย่อยสามารถนำสินค้าไปขายในเมืองและชนบทได้กว้างขวางขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมมากขึ้น การต่อสู้ทางความคิดก็ยังดำเนินอยู่ตลอดมา ซึ่งสะท้อนลักษณะผู้นำร่วมของเวียดนามที่ประกอบไปด้วยหลายกระแสความคิดด้วยกัน ผลทางนโยบายประการสำคัญที่เกิดจากสภาวะผู้นำเช่นนี้ก็คือทำให้ขาดเป้าหมายและทิศทางแน่ชัดในนโยบายการปฏิรูป การปฏิรูปในเวียดนามภายหลังเดือนกันยายน 1979 จึงค่อย ๆ วัฒนาการหลายขั้นตอน โดยมีการถกเถียงโต้แย้งกันอยู่ตลอดเวลา<sup>29</sup>

ภายหลังจากที่เวียดนามนำนโยบายการปฏิรูปดังกล่าวมาใช้ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรสูงขึ้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่ชัดเจนแจ้งว่าความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสืบเนื่องมาจากความสำเร็จของการปฏิรูปหรือตัวแปรอื่น ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต สภาพดินฟ้าอากาศที่ดีขึ้น หรือความขัด

<sup>28</sup>Melanie Beresford, Vietnam: Politics, Economics and Society (London: Pinter Publishers, 1988) p. 153.

<sup>29</sup>ธีระ นุชเปี่ยม, อินโดจีนภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์ ..., น. 68.

แย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน และกัมพูชา เมื่อ ค.ศ. 1979 ได้สงบลง<sup>30</sup> ถึงแม้กระนั้นก็ตาม ภาวะการผลิตที่ต่ำมีผลสำคัญต่อทัศนคติของผู้นำเวียดนามที่จะยังคงดำเนินนโยบายปฏิรูปต่อไปบนแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับใหม่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปี ฉบับที่ 3 มีกำหนดการแต่เดิมว่าจะเริ่มต้นในปี 1981 แต่เนื่องจากปัญหาความผิดพลาดบางอย่างที่มีอยู่ในระหว่างใช้แผนพัฒนาฉบับที่ผ่านมา ทำให้ผู้นำเวียดนามต้องหารือกัน และต้องเลื่อนการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 5 ซึ่งจะพิจารณาเรื่องดังกล่าวจากเดือนธันวาคม 1981 เป็นเดือนมีนาคมของปีถัดมา นักวิเคราะห์เชื่อว่าการเลื่อนการประชุมข้างต้นสะท้อนถึงความแตกแยกทางความคิดภายในพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามระหว่างกลุ่มเคร่งครัดที่ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ระบบสังคมนิยมควบคู่กับความมั่นคงของรัฐ และกลุ่มปฏิรูปที่เน้นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยยอมรับแนวทางเสรีนิยม

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 3 (1981-1985) ได้พยายามแก้ไขปัญหาความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอาหาร วางรากฐานสำหรับการพัฒนาระบบสังคมนิยม ดำเนินการเปลี่ยนโครงสร้างสังคมเวียดนามได้ให้เป็นสังคมนิยมพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างพื้นฐานสังคมนิยมในเวียดนามตอนเหนือและตอบสนองต่อความจำเป็นด้านการป้องกันประเทศ อย่างไรก็ตามเป้าหมายนี้ดูจะถูกกำหนดขึ้นในลักษณะประนีประนอมให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ โดยต้องคงเป้าหมายทางอุดมการณ์สังคมนิยมไว้

สำหรับปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับการผลิตตกต่ำและขาดแคลนอาหารนั้น ได้มีการริเริ่มนำระบบทำสัญญารับเหมา (contract system) ในการผลิตมาใช้ในภาคเกษตรกรรม โดยมีหลักเกณฑ์ว่าชาวนาจะได้รับที่นาไปทำการผลิต และตราใบที่สำนักรนำผลผลิตตามจำนวนที่สัญญาไว้มาให้กับสหกรณ์ได้พวกเขาที่มีสิทธิขายผลผลิตส่วนที่เหลือในตลาดเสรี

แม้ว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจนับแต่ ค.ศ. 1979 จะช่วยให้เศรษฐกิจของเวียดนามขยายตัวขึ้นบ้าง แต่ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ ตามมา อาทิ ปัญหาเงินเฟ้อ ซึ่งขยายตัวสูงขึ้นเมื่อปริมาณสินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการ เจ้าหน้าที่พรรคคอร์รัปชัน และมีการนำสินค้าฟุ่มเฟือย

<sup>30</sup>Melanie Beresford, op.cit., footnote 28, p. 161.

จากต่างประเทศเข้ามาในตลาดเสรี นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังขยายตัวขึ้นมาทางภาคเหนือ ทำให้เกิดการคอร์รัปชัน เงินเฟ้อ และการว่างงานในเวียดนามเหนือเป็นครั้งแรก<sup>31</sup> ดังนั้นในปลาย ค.ศ. 1982 จึงปรากฏกระแสการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายปฏิรูปของเวียดนามกว้างขวางขึ้น

ใน ค.ศ. 1983 เป็นช่วงที่เวียดนามฟื้นฟูการควบคุมโดยรัฐ หลังจากที่มีการปล่อยเสรี มาแล้วระยะหนึ่ง มีความพยายามแก้ไขปัญหาเงินเฟ้อด้วยมาตรการภาษี กล่าวคือมีการกำหนด โครงสร้างภาษีใหม่เพื่อเก็บจากร้านค้าเอกชนสูงขึ้น ขณะที่เก็บภาษีจากเกษตรกรรายนารวมน้อยลง อย่างไรก็ดีการที่รัฐบาลพยายามปิดตลาดมืดและดึงเงินบางส่วนที่หมุนเวียนอยู่นอกดิน จึงเปลี่ยนค่า เงินดอลลาร์ให้ 10 ดอลลาร์เท่ากับ 1 ดอลลาร์ในปี 1985 โดยมีการจำกัดจำนวนที่แต่ละบุคคล จะแลกเงินได้<sup>32</sup> ส่งผลให้ภาวะเงินที่มีอยู่ราว 50% พุ่งสูงขึ้น 350% ในเวลาเพียง 3 เดือน หลังจากประกาศ มาตรการนี้สร้างความเดือดร้อนโดยตรงแก่ผู้มีเงินเดือนประจำ เพราะราคาสินค้าในท้องตลาดสูงขึ้นเกินระดับรายได้และปัญหาเงินเฟ้อกลายเป็นปัญหาใหญ่ในเวลาต่อมา จากความผิดพลาดในการบริหารทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเวียดนามใน ค.ศ. 1985 ลดลงเหลือเพียง 2.5% เท่านั้น ซึ่งต่ำที่สุดในรอบ 5 ปี

ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1985 ส่งผลให้ผู้นำเวียดนามต้องหันมาทบทวน แนวทางการปฏิวัติเศรษฐกิจอย่างจริงจัง เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 3 ปัญหาต่าง ๆ ยังสะสมอยู่ในระบบเศรษฐกิจของเวียดนาม เช่น รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาเงินเฟ้อและคุมตลาดได้ จึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้มีรายได้ประจำกับผู้ประกอบอาชีพค้าขาย และนำไปสู่ ปรากฏการณ์ใหม่ที่ไม่น่าพึงปรารถนา เช่น การเก็งกำไร การลักขโมย เป็นต้น นอกจากนี้รัฐยัง ประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างพื้นฐานอัน จะนำไปสู่การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมต่อไป การที่เวียดนามหวังพึ่งต่างประเทศด้านสินเชื่อเพื่อพัฒนาประเทศ ส่งผลให้เวียดนามมีภาระด้านหนี้สินระหว่างประเทศสูง ขึ้น ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับการประชุมสมัชชาพรรคครั้งต่อไปที่จะต้องถกเถียง

<sup>31</sup>Ibid, pp. 163-164.

<sup>32</sup>Vo Nhan Tri, op.cit., footnote 23, p. 24.

เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากที่กล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของเวียดนามในระยะ ค.ศ. 1975-1985 เปรียบเสมือนลูกตุ้มที่แกว่งไปมาระหว่างข้อของการเน้นบทบาทรัฐในการควบคุมกลไกทางเศรษฐกิจ กับข้อของการเปิดโอกาสให้กลไกทางเศรษฐกิจดำเนินไปโดยเสรี ความเปลี่ยนแปลงไปมานี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่ใจของผู้นำเวียดนามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว เศรษฐกิจของประเทศในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง จนกระทั่งมีการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 6 (1986) จึงเริ่มปรากฏชัดเจนว่า พรรคจะมุ่งปฏิรูปเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมมากขึ้น

### 2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

นโยบายต่างประเทศของเวียดนามในช่วงก่อนหน้ากลางทศวรรษ 1980 ตั้งอยู่บนโลกทัศน์ของชาวเวียดนามที่ยอมรับแนวความคิดสังคมนิยมเกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่างสองชนชั้น คือชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นกลาง หรือการต่อสู้ระหว่างสองค่ายคือ ค่ายสังคมนิยมกับค่ายจักรวรรดินิยม ในการต่อสู้ระหว่างกันนี้ "หากฝ่ายหนึ่งสลายลง อีกฝ่ายหนึ่งก็จะอยู่รอด" (mot mat, mot con)<sup>33</sup> ซึ่งเท่ากับเป็นการปฏิเสธความร่วมมือหรือการอยู่ร่วมกัน ภายใต้อิทธิพลนี้ ชาวเวียดนามจึงตระหนักถึงความสำคัญของความมั่นคงอย่างยิ่ง และสิ่งนี้มีอิทธิพลสูงต่อการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในระดับมหาอำนาจและภูมิภาค

ในด้านระดับมหาอำนาจ สหรัฐอเมริกาคือภัยคุกคามต่อความมั่นคงอันดับหนึ่ง การต่อสู้กับสหรัฐอเมริกานั้นนอกจากจะเป็นการเอาชนะฝ่ายจักรวรรดินิยมแล้ว ยังเป็นการรวมชาติตามแนวความคิดชาตินิยมอีกด้วย อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่สงครามเวียดนามสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ สหรัฐได้ลดบทบาทของตนภายในภูมิภาค และไม่เข้ามาเผชิญหน้ากับปัญหา

---

<sup>33</sup>Gareth Porter, "The Transformation of Vietnam's World-view: From Two Camps to Interdependence," Contemporary Southeast Asia 12(June 1990): 2.

ความขัดแย้งโดยตรงอีก หากแต่จะสนับสนุนท่าทีของพันธมิตร เช่น อาเซียนในกรณีกัมพูชาแทน<sup>34</sup> ดังนั้นภายหลังจาก ค.ศ. 1975 เวียดนามกับสหรัฐจึงแทบจะไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยตรง ทั้งที่ เวียดนามจะพยายามติดต่อเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากความเสียหายที่เกิดจากสงครามก็ตาม

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างจีนและเวียดนาม มีข้อสังเกตว่าเวียดนามมีความสัมพันธ์ที่เป็นชาวกัมพูชาตั้งแต่สงครามเวียดนามจะยุติลง เพราะเวียดนามหันมาพึ่งพิงด้านอาวุธที่ทันสมัยจากเวียดนาม และจีนได้ปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ขณะที่สงครามเวียดนามยังคงดำเนินอยู่ เมื่อสงครามสิ้นสุดลงความสัมพันธ์กับจีนยิ่งตกต่ำลงอีกเนื่องจากมีความขัดแย้งในกรณีพิพาทเรื่องการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนหมู่เกาะพาราเซลและสแปรตลีย์ในทะเลจีนใต้ ในขณะที่จีนต้องการให้เวียดนามลดการพึ่งพาเวียดนามลง ภายใต้อาณัติความขัดแย้งนี้ จีนพยายามกดดันเวียดนามด้วยการยุติโครงการความช่วยเหลือแบบให้เปล่า โดยหวังว่าจะทำให้เวียดนามเลิกนโยบายเอนเอียงเวียดนาม แต่ปรากฏว่าเวียดนามได้หันไปพึ่งพิงเวียดนามมากกว่าเดิม ใน ค.ศ. 1976 โฆษกพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามกล่าวว่า การกระทำของจีนดังกล่าวทำให้เวียดนามต้องเอนเอียงเข้าหาเวียดนามอย่างเด่นชัดเป็นครั้งแรก<sup>35</sup>

เวียดนามสร้างความผูกพันที่ใกล้ชิดกับเวียดนามโดยการชักนำให้เวียดนามสมัครเข้าเป็นสมาชิก COMECON และทำสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือเวียดนาม-เวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1978 หลังจากนั้นเวียดนามกลายเป็นคู่ค้าและประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือรายใหญ่ของเวียดนาม อาทิความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่เวียดนามตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี ฉบับที่ 2 (1976-1980) เป็นต้น<sup>36</sup> นอกจากนี้เมื่อความขัดแย้งระหว่างเวียดนามกับกัมพูชาย้ายตัวขึ้นจนกระทั่งเวียดนาม

<sup>34</sup>Michael Vickery, Kampuchea: Politics, Economics and Society, (London: Frances Pinter, 1986), p. 172.

<sup>35</sup>Gareth Porter, "The Sino-Vietnamese Conflict in Southeast Asia," Current History 75(December 1978): 193.

<sup>36</sup>Gareth Porter, "The Great Power Triangle in Southeast Asia," Current History 79(December 1980): 163.

ส่งกำลังเข้าร่นล้มรัฐบาลเขมรแดงเมื่อเดือนมกราคม 1979 โซเวียตได้แสดงท่าทีปกป้อง  
เวียดนามบนเวทีการเมืองระหว่างประเทศอย่างชัดเจน

ในทางตรงกันข้าม การบุกกัมพูชาดังกล่าวกลับทำให้ความสัมพันธ์จีน-เวียดนามถึงจุด  
แตกหัก เพราะจีนถือว่าเขมรแดงเป็นพันธมิตรและตัวแทนของตนในภูมิภาคนี้ การกระทำของ  
เวียดนามดังกล่าวทำให้จีนเสื่อมเสียเกียรติภูมิบนเวทีการเมืองโลก จีนจำเป็นต้องตอบโต้ด้วย  
มาตรการรุนแรง โดยทำสงคราม "สังฮวน" เวียดนามเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปีเดียวกัน หลังจาก  
นั้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามก็ตกต่ำลงถึงขีดสุด ในขณะที่โซเวียตกลายเป็นมหาอำนาจ  
ประเทศเดียวที่ให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนาม ประมาณกันว่าโซเวียตให้ความช่วยเหลือแก่  
เวียดนามวันละ 3 ล้านเหรียญสหรัฐ รวมทั้งสิ้นกว่าพันล้านเหรียญสหรัฐต่อปี<sup>37</sup>

ในขณะที่โซเวียตให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนาม โซเวียตก็อาศัยเวียดนามเป็นตัวแทน  
ภายในภูมิภาคนี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ตั้งฐานทัพที่คานังและคัมรานห์ ซึ่งจะทำให้เวียดนาม  
เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการกักเงินทางตอนใต้ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับ  
เวียดนามจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่สอดคล้องกัน

อย่างไรก็ดีในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 1980 โซเวียตก็ประสบกับปัญหาภายในมาก  
ขึ้นทำให้สามารถช่วยเหลือเวียดนามในปริมาณที่จำกัด ในเดือนมิถุนายน 1980 ประธานาธิบดี  
Bresnev แห่งโซเวียตได้เตือนคณะผู้นำเวียดนามเกี่ยวกับปัญหาความลำบากทางเศรษฐกิจภายใน  
โซเวียตและขอร้องให้เวียดนามพยายามใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ โดยผู้นำโซเวียต  
บอกกับผู้นำเวียดนามว่าโซเวียตต้องการลดความช่วยเหลือทางการเงินลง 40% จากที่เคยให้มา

---

<sup>37</sup>Thai Quang Trung, "The Moscow-Hanoi Axis and the Soviet  
Military Build-up in Southeast Asia," Indochina Report 8(October  
1986): 14.

แผนพัฒนาห้าปีฉบับที่ 2 (1975-1980)<sup>38</sup> นอกจากนี้เมื่อ Gorbachev ขึ้นครองอำนาจใน ค.ศ. 1985 เขาต้องการเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในสหภาพโซเวียตขนาดใหญ่ พร้อม ๆ กับปรับปรุงภาพพจน์ในทางการเมืองระหว่างประเทศให้ลดความก้าวร้าวลง ดังนั้นการช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ ในเวียดนาม เอธิโอเปีย เยเมนใต้ แองโกลา ที่มีมูลค่าถึง 36 พันล้านเหรียญสหรัฐ เป็นภาระที่หนักและถ่วงต่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตอย่างมาก<sup>39</sup> ถ้าหากเวียดนามสามารถพึ่งตนเองได้มากเท่าไร ก็จะลดภาระของสหภาพโซเวียตลงไ้มากเท่านั้น สหภาพโซเวียตจึงลดความช่วยเหลืออย่างจริงจังแก่เวียดนามในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา

ในด้านความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคนั้น กล่าวได้ว่ากรณีกัมพูชาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ประเทศในภูมิภาคนี้แบ่งแยกออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนระบอบเฮงสัมรินซึ่งได้แก่เวียดนามและลาว กับฝ่ายต่อต้านซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศอาเซียน

ในทัศนะของเวียดนาม ถือว่าภูมิภาคอินโดจีนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของเวียดนาม การที่กัมพูชาตกอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรแดงภายหลัง ค.ศ. 1975 โดยได้รับการสนับสนุนจากจีน ซึ่งเป็นศัตรูของเวียดนาม จึงเป็นภัยคุกคามต่อเวียดนามโดยตรงและเวียดนามจำเป็นต้องสถาปนาระบอบการปกครองใหม่ซึ่งเป็นพันธมิตรกับเวียดนามในประเทศนั้น

หลังจาก ค.ศ. 1979 เวียดนามพยายามกระชับความสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างสามชาติอินโดจีนให้แน่นแฟ้น มีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำของประเทศทั้งสามอยู่เสมอ มีการจัดประชุมระดับรัฐมนตรีต่างประเทศและการประชุมสุดยอดระหว่างผู้นำของทั้งสามประเทศเป็นประจำ ตลอดจนมีการลงนามสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระดับพรรคและอุดมการณ์นั้น ทั้งสามประเทศถือว่าพรรคได้ต่อสู้ขับไล่จักรวรรดิ

---

<sup>38</sup> วิบูลย์ กุสกูล, "นโยบายของสหภาพโซเวียตต่อเวียดนาม: วิเคราะห์จากความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ ค.ศ. 1955-1980," (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น. 57-61.

<sup>39</sup> Richard Nations, "Moscow's New Task," Far Eastern Economic Review (FEER) 133(14 August 1986): 30.

นิยมร่วมกัน โดยยึดถืออุดมการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เวียดนามได้ส่งทหารเข้าไปในกัมพูชาประมาณ 200,000 คน และในลาว 50,000 คน ตลอดจนมีการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ลาว และกัมพูชาด้วย ความสัมพันธ์เช่นนี้เรียกว่า "ความสัมพันธ์พิเศษ" (Special Relationship)

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับประเทศอาเซียนกลับตกต่ำลงเพราะประเทศอาเซียนถือว่าการรุกรานกัมพูชาดังกล่าวเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง จึงร่วมกันประณามเวียดนาม และเรียกร้องผ่านองค์การสหประชาชาติให้เวียดนามถอนทหารออกไปจากกัมพูชา ยิ่งไปกว่านั้น ยังสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลผสมเขมรสามฝ่าย (ได้แก่ (1) เขมรแดง ภายใต้การนำของเขี้ยวสัมพันธ์ (2) เขมรเสรี ภายใต้การนำของซอนซานน์ และ (3) เขมรมอลินาคา ภายใต้การนำของเจ้านโรดมสีหนุ) เมื่อ ค.ศ. 1982 แม้ว่าความร่วมมือของเขมรสามฝ่ายจะเป็นอย่างหลวม ๆ แต่ก็ได้รับการรับรองจากประเทศส่วนใหญ่ในสหประชาชาติ

ในช่วงต้นทศวรรษ 1980 หลายฝ่ายพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ดูเหมือนว่าทั้งอินโดจีนและอาเซียนต่างยึดมั่นในจุดยืนของตนเอง อาเซียนได้เน้นการต่อสู้ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะสหประชาชาติซึ่งปรากฏว่าประสบความสำเร็จในการเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ลงมติในสมัชชาสหประชาชาติสนับสนุนรัฐบาลผสมเขมรสามฝ่ายและผลักดันให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา แต่เวียดนามก็ยังยืนยันว่าการกระทำของตนเป็นการปกป้องประชาชนชาวเขมรให้รอดพ้นจากการปกครองอันโหดร้ายของเขมรแดง และรัฐบาลของระบอบเฮงสัมรินเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม โดยสามารถยึดครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ บัญชากรกัมพูชาเป็นบัญชาภายในประเทศ ดังนั้นสหประชาชาติไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยว ทำหน้าที่แจ้งกร้าวของเวียดนามในบัญชากัมพูชาส่งผลให้เวียดนามถูกโดดเดี่ยวจากนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศตะวันตกได้ยุติความช่วยเหลือแก่เวียดนาม นอกจากนี้เมื่อโซเวียตพยายามลดการระคายเคืองต่างประเทศลง ขณะที่เวียดนามยังต้องให้การสนับสนุนรัฐบาลระบอบเฮงสัมรินทั้งในทางการทหารและเศรษฐกิจ ยิ่งทำให้เวียดนามประสบปัญหาทางเศรษฐกิจมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเวียดนามต่อประเทศต่าง ๆ ในช่วงก่อนหน้า ค.ศ. 1985 ซึ่งผู้นำเวียดนามที่ยึดมั่นด้านความมั่นคงเป็นหลัก ได้ส่วนทางกับความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นภายหลังจากประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 6 (1986) จึงมีการปรับเปลี่ยนนโยบายดังกล่าว